

Klassiek Grieks met accenten

Het is een bekend probleem voor hele en halve classic: niet elk lettertype op de computer kent 'Greek extended' (Grieks uitgebreid).

Wie losse woorden of citaten in het Oudgrieks met accenten op de lettertekens wil opnemen in een tekst, moet zich dan behelpen: of een ander lettertype er tussendoor, of met de hand achteraf accenten aanbrengen. Echter, via internet is een aantal gratis fonts te bemachtigen.

Greek Font Society

Zelf was ik zeer verguld met de vondst van Greek Font Society, opgezet met steun van het Griekse ministerie van cultuur. Hun website biedt een aantal fonts met bijzondere typografische aandacht vervaardigd, voor verschillende historische perioden. Gratis van het net te plukken en vrij te gebruiken.

Tot nu toe omvat het aanbod veertien fonts: één uit de zestiende eeuw, drie uit de achttiende eeuw, drie uit de negende eeuw en voor de moderne tijd zeven stuks (tabel 1). Sets voor de vijftiende en zestiende eeuw ontbreken nog, maar zullen wellicht volgen; de jongste toevoeging in de afgelopen maanden is Elpis.

Voor de 'oudere' fonts geldt een beperking dat het bijbehorende Latijnse alfabet ontbreekt. Dat is historisch verantwoord: in voorgaande eeuwen zorgde een zetter naar eigen smaak voor een bijpassende combinatie. Zo laat de Gazis zich prima combineren met een Baskerville of een Caslon-letter.

Historisch verantwoord is ook dat enkele van deze oude fonts de kleine letters in cursief combineren met gewone, Romeins ogende kapitalen. Verrukt was ik over enkele ligaturen (vaste lettercombinaties die aan elkaar vast tot een letterteken zijn geworden). Bijvoorbeeld Gazis heeft een prachtige dubbele labda.

Volledige letterset

Wie echter niet historiserend wil werken of niet steeds wil wisselen tussen een Grieks en

een gewoon font, zal kiezen voor een volledige letterset: 'Latin' met 'Greek extended'. De keuze beperkt zich dan tot de modernere fonts. Hier stuit men echter weer op een ander probleem.

Het Latijnse alfabet is dan wel volledig wat betreft lettertekens, maar wat dan ontbreekt is een bijbehorend cursief (*italic*) en vet (**bold**) en idealiter ook nog vet-cursief (*bold italic*). Voor elke typograaf of opmaker zijn dit onmisbare subsets voor professioneel zetwerk.

De betere lettersets worden aangeboden in minstens vier subsets en bij voorkeur ook nog met subsets voor halfvet en KLEINKAPITAAL. Als onbewust gebruiker merkt u weinig van zulke onderverdelingen. Wanneer u cursief wenst, kiezen veel tekstverwerkers voor u ongemerkt de bijbehorende cursieve subset of, wanneer deze ontbreekt, zetten ze de betreffende letters gewoon schuin. Maar een scheve letter is nog geen echt cursief. Vaak is dit duidelijk af te lezen aan de letter-f, die bij echt cursief onder de lijn duikt: f is een geheel ander ontwerp dan f, recht of schuin gezet.

Evenzo met vet: de bijbehorende subset wordt aangesproken, of bij het ontbreken van dat echte vet worden de letters door het programma zelf aangedikt. Er zijn echter tekstverwerkers die zulke noodgrepen niet uitvoeren. Typografisch is dat geheel correct: als het lettertype niet gepaard gaat met een afzonderlijk cursief of vet, dan wordt het betreffende commando ook niet uitgevoerd.

In tabel 1 staat aangegeven hoe volledig de lettersets van Greek Font Society zijn: wel (+) of geen (-) 'Latin', en zo ja hoe uitgebreid, met de afkortingen R voor regular (gewoon), I voor italic, B voor bold en Z voor de gecombineerde bold-italic. De *-asterisk staat voor een schreefloze letter.

Wil men een geheel volledige letterset, dan vervalt het overigens bijzonder fraaie Elpis,

Tabel 1: Fonts van Greek Font Society

15de eeuw	---		
16de eeuw	Complutum	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	-
17de eeuw	---		
18de eeuw	Bodoni Classic	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	-
Baskerville	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	-	ῶ ῥ
Gazis	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	-	ῶ ῥ κσ
19de eeuw	Didot Classic	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	-
Porson	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	-	
Solomos	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	-	
20ste eeuw	Didot	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	+ RIBZ
Bodoni	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	+ RIBZ	
Olga	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	-	
Neohellenic*	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	+ RIBZ	
Artemisia	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	+ RIBZ	
Theokritos	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	+ R	
Elpis	ἀβγδεζηθικλμνξοπρστυφχψως	+ R	

omdat deze geen cursief kent. Theokritos oogt erg Byzantijns en is om die reden vrijwel onbruikbaar voor klassiek Grieks. Neohellenic is de enige schreefloze letter uit het GFS-aanbod. Hopelijk zullen er nog meer oude en moderne lettersets via de GFS-site worden aangeboden.

Andere leveranciers

Er zijn meer leveranciers die een volledig Grieks font bieden. 'Good old' Microsoft leverde bij WindowsXP het prachtige Palatino Linotype: een moderne letter op basis van traditionele vormgeving. Dus wie op zeker speelt en niet wil wisselen tussen verschillende fonts, laat Word standaard dit lettertype kiezen. Of Vista meer en andere eveneens volledige lettersets meekrijgt, volledig zowel naar uitgebreid-Grieks als naar Latijnse subsets, is me niet bekend.

Bij Adobe-Reader vanaf versie 7.0 worden het klassiek ogende Minion Pro en de schreefloze Myriad Pro gratis meegeleverd. Ook elders op het internet kan men gratis volledige sets aantreffen. Tabel 2 biedt de oogst van een zoektocht, zonder dat volledigheid is nagestreefd. Vele lettertypen heb ik niet opgenomen omdat ik ze typografisch van onvoldoende kwaliteit acht of omdat een goed cursief ontbreekt.

Erg fraai is Vusillus, dat wederom een historiserende aanblik geeft. Het wordt gratis geleverd in (echt!) cursief, maar wie daarnaast ook de gewone rechte letters wil, kan deze voor het bescheiden bedrag van \$50 aankopen. Volgens de site worden daarbij ook Times en Garamond meegeleverd, hopelijk met uitgebreid Grieks, want die ontbreken juist weer bij de WindowsXP-versies van beide lettertypen. Andere

Tabel 2: Fonts van andere aanbieders

Aisa *	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	-
AttikaU	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ R
BosporusU	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ R
Cardo98	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ R
DejaVu LGC sans *	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ RIBZ
DejaVu LGC serif	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ RIBZ
Galatia SIL	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ RB
Gentium	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ RI
Junicode	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ RIBZ
Minion Pro	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ RIBZ
Myriad Pro *	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ RIBZ
New Athena	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ R
Palatino Linotype	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ RIBZ
Vusillus	ἄβγδεζηθικλμνξόπρστυφχψώς	+ I

gratis fonts met extended-Greek gaan veelal met niet meer dan een regular Latin gepaard. Bij Adobe kan men echter ook goed en volledig Grieks en Romeins kopen.

Opmerkelijk is dat onder Windows tekstverwerkers als Word en OpenOffice bij lettertypes zonder cursief of vet deze improviserend aanvullen, zoals hierboven beschreven, maar dat onder Mac OSX dit geweigerd wordt door NeoOffice (de OpenOffice variant onder Mac): de letterkast wordt daar dus letterlijk genomen. De afhandeling van de lettersets blijkt dus door de verschillende besturingssystemen geheel anders te verlopen!

Dit zal er ook wel de oorzaak van zijn dat dezelfde tekst onder Mac een veel beter resultaat op papier oplevert dan onder Windows, bijvoorbeeld in de onderlinge spatiëring van de letters (heel duidelijk bij GFS Gazis). Sterker nog, binnen de Windows-omgeving geven verschillende programma's van dezelfde file een verschillend resultaat op papier. Dezelfde tekst in dezelfde file, op dezelfde computer met dezelfde afdrukker: met Word is het resultaat anders dan met OpenOffice, en in beide gevallen met afwijkingen die niet optreden bij de PDF-versie vanuit NeoOffice onder Mac OSX met dezelfde hardware. Een harde en teleurstellende conclusie vanuit mijn praktijktesten. Wie werkelijk typografisch verantwoord wil werken, of wie veelvuldig Griekse teksten hanteert, zal voor een Mac kiezen.

Hoe te accentueren?

In Word en vele andere tekstverwerkers kan men niet eenvoudigweg de Griekse accenten met accenten intypen. Doorgaans moet men via 'Invoegen' het tekenpallet opvragen en moeizaam scrollend het betreffende teken aanklikken. Er zijn echter hulpmiddelen.

Eerder heb ik geschreven over Multikeys, een gratis hulpprogrammaatje dat zich als macro nestelt in Word en dan vlot Grieks (en Hebreeuws, Arabisch ...) typen veroorlooft. Het lettertype Aisa wordt bij dit programma geleverd. Het lettertype Vusillus cursief wordt meegeleverd met een soortgelijke utility, Antioch genaamd. Bij Apple Mac heeft men zulke hulpprogramma's niet nodig.

De regels over het accentueren van Griekse woorden zijn buitengewoon ingewikkeld. Op het gymnasium krijgen de leerlingen stevast de boodschap mee dat men dit niet hoeft te weten. Het leerboekje van A.J. Koster, *A practical guide for the writing of Greek accents* (1962, reprint 1976) vergt inderdaad veel doorzettingsvermogen. Bij mijn zoektocht naar Griekse fonts stuitte ik echter op een fraaie 'tutorial' van ruim twintig pagina's. Anders dan Koster, die werkt vanuit de grammaticale regels, wordt hierin de wijze van accentueren uitgelegd aan de hand van de opbouw van het woord in lettergrepen. Zo wordt het gebruik van accenten begrijpelijk voor wie er toch in wil duiken.

- www.greekfontsociety.org
- http://gainsford.tripod.com/fonts_unicode.htm
- www.stefanluecking.de/exegese/fonts/griechisch/html
- www.ucl.ac.uk/GrandLat/greekfonts/frameFonts.html
- www.users.dircon.co.uk/~hancock/antioch.htm – voor Antioch en Vusillus
- www.oeaw.ac.at/kvk/cte/main.htm – voor Multikeys en Aisa
- <http://socrates.berkeley.edu/~ancgreek/accnttutU/accntuationU.html>